

LES FONTS DEMOGRÀFIQUES

Materials didàctics de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat

Autores

Anna Argilés
M. Luz Retuerta

Coordinació de la publicació

Pilar Vicente i Mercader
Consell Comarcal del Baix Llobregat

Correcció de textos

Maria Coscoll i Prat
Servei Local de Català de Sant Feliu de Llobregat

Projecte gràfic

MGA

Preimpresió

Novingraf, SL

Impressió

Gràfiques Olesa, SA

Edició

Consell Comarcal del Baix Llobregat

Dipòsit legal

B-20504

1a edició
500 exemplars
Abril de 2003

LES FONTS DEMOGRÀFIQUES

Materials didàctics de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat

ÍNDEX

Dossier per al professorat

1. Introducció	12
2. Objectius didàctics	14
3. Continguts	
3.1. Fets, conceptes i sistemes conceptuals	14
3.2. Procediments	14
3.3. Actituds, valors i normes	14
4. Pautes i suggeriments per a la utilització dels materials didàctics.....	14
5. Breu història de les fonts demogràfiques d'arxiu.	
Comptar, controlar i defensar. Evolució general de les fonts per a l'estudi de la població	15
5.1. Definició	15
5.2. Una eina de poder	16
5.3. Mancances de les fonts demogràfiques	17
5.4. Un instrument per als ciutadans i ciutadanes	17
5.5. Sèries documentals principals	17
5.6. Guia de fonts per a la demografia al Baix Llobregat	19
5.7. Solucionari del material	20
6. Bibliografia	22

Fitxes per a l'alumnat

Fitxa 1. Breu història de les fonts demogràfiques d'arxiu

Mancances de les fonts demogràfiques

Una eina per als ciutadans i ciutadanes

Fitxa 2. Buscant els avantpassats. Els Saladrigas, una saga familiar.

Fitxa 3. Les migracions

Fitxa 4. La natalitat

Fitxa 5. La nupcialitat

Fitxa 6. La mortalitat

Fitxa 7. Tipologia de famílies

Fitxa 8. L'estructura de la població

Fitxa 9. Les activitats econòmiques

Fitxa 10. La informació oral

Glossari

Documents

Document 1. La família Saladrigas entorn el 1908.

Document 2. Fragment del padró municipal d'habitants del 1886 amb dades de 1885.

Document 3. Matrimoni canònic. 1884.

Document 4. Matrimoni canònic. 1891.

Documents 5 i 6. Llicències d'enterrament. 1897.

Documents 7 i 8. Llicències d'enterrament. 1900.

Document 9. Estadística de l'epidèmia del còlera. 1865.

Document 10. Resum de les cèdules d'inscripció. 1861.

Tot i la nostra curta història com a institució, el Consell Comarcal del Baix Llobregat sempre hem valorat important treballar en la preservació i coneixement del nostre passat col·lectiu. Així ho hem demostrat donant suport a estudis de recerca històrica i a l'edició de publicacions que ens ajuden a descobrir i difondre el nostre territori, la nostra història i la nostra gent. Creiem, però, que això no és suficient i que contínuament cal donar eines per motivar aquesta tasca de recerca. Amb aquesta finalitat va sorgir la col·lecció de materials didàctics del Servei Educatiu de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat, que pretén apropar els nostres infants i joves a aquest apassionant món que és la recerca històrica.

Ara tinc el gust de presentar els segons materials didàctics que editem i que constaten, per tant, la voluntat de donar continuïtat a aquest projecte i de facilitar eines per al futur de la recerca a la comarca. No cal dir que elaborar materials didàctics és sempre complex, i encara ho és més quan es tracta de temàtiques que de vegades podem considerar feixugues, com ho és la demografia. Donar contingut a allò que ens diuen les dades i saber-ho interpretar no sempre és fàcil; aprendre a conèixer les fonts de les quals podem extreure les dades a interpretar té un segon nivell de dificultat. Malgrat aquesta complexitat, crec que els presents materials tenen la virtut d'introduir a les fonts demogràfiques i a la demografia de forma planera i alhora engrescadora. No sempre els materials didàctics compleixen aquests requisits.

Em plau, doncs, de presentar aquest nou treball del Servei Educatiu de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat, pel seu resultat i perquè constata, a més, la tasca innovadora d'aquest servei. Aquest Servei Educatiu i els materials editats han estat pioners i model per a molts altres arxius que creuen important treballar per difondre i fomentar el coneixement i ús dels arxius històrics i els seus fons documentals. I fer-ho, especialment entre la població d'infants i joves, és un repte per fomentar l'existència de futurs usuaris i usuàries d'aquests serveis.

JOSÉ LUIS MORLANES GALINDO
president del Consell Comarcal del Baix Llobregat

Quan vam presentar el Servei Educatiu de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat, ho vam fer des del convenciment que calia treballar per donar a conèixer la tasca que estan duent a terme els arxius, i fer-ho sobretot entre la infància i la joventut. Però donar a conèixer els arxius no és només fer una presentació dels serveis que ofereixen, sinó també ensenyar a esdevenir-ne usuaris i usuàries. Aquest és l'objectiu de la publicació que es presenta: aprendre a emprar els fons documentals per fer recerca i augmentar els coneixements de la nostra història.

Els materials didàctics del Servei Educatiu de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat veuen néixer una segona publicació, aquest cop de caràcter monogràfic. A través d'una trama argumental, quasi com un joc de recerca, aquests materials intenten endinsar l'alumnat en conceptes complexos. Sense cap mena de dubte, la demografia i les fonts de les quals s'extreuen les dades són conceptes gens fàcils de tractar ni de comprendre; les dades de vegades són difícils d'interpretar i en molts casos resulten enganyoses. Malgrat això, crec que els materials que presentem tenen l'habilitat de fer senzill i amè allò que d'entrada no ho és. I això ha estat possible gràcies a un llarg i costós procés de treball de les seves autores, a una presentació atractiva i a la utilització de reproduccions de documents originals, que com se sap molt bé des del món educatiu, tenen major capacitat didàctica.

Ara, però, queda per fer la part més important: la utilització d'aquests materials per part dels professionals de l'educació. Sense aquest ús didàctic res del que s'ha fet tindrà sentit. Desitjo, doncs, que aquests materials puguin ser realment útils per endinsar les noves generacions a ser persones usuàries d'arxius, a emprar fons documentals i a tenir inquietud per conèixer la seva i nostra història comuna.

CONXITA SÁNCHEZ MEDINA
Consellera de Cultura del Consell Comarcal del Baix Llobregat

Material per al professorat

Introducció

El motiu principal que ens guia a fer aquesta col·lecció didàctica és el de mostrar als estudiants quines són les informacions que es poden despendre de les fonts d'arxiu i dels seus documents. La intenció és anar desvetllant els secrets que les fonts guarden sobre el passat i la forma de mirar-les i analitzar-les per tal de descobrir-los.

En aquesta ocasió tractarem les fonts per a l'estudi de la demografia. Aquest tipus de fonts, que serveixen per obtenir informacions diverses sobre els habitants dels diferents llocs del món, ens permet conèixer, en cada cas, quants habitants hi havia en un municipi, quants nens i nenes naixien, a quina edat es casaven, quan començaven a treballar, de quines malalties morien, etc. Totes aquestes dades presenten un gran potencial didàctic. Però també creiem molt important que es conegui quan i per què es va començar a prendre nota d'aquestes informacions que s'han convertit en les fonts demogràfiques d'arxiu. Un i altre aspecte són tractats en aquests materials didàctics.

La demografia és una ciència que estudia aspectes de la societat que ens resulten propers a tots i cada un de nosaltres. Tots ens hem d'inscriure quan naixem, hem de comunicar a l'ajuntament el canvi de residència, registrem els canvis d'estat civil, etc. Aquesta proximitat, i fins i tot quotidianitat, creiem que facilita l'ús dels documents d'arxiu amb els alumnes, poc o gens avesats a treballar amb aquestes fonts d'informació.

Des del punt de vista didàctic, aquesta documentació resulta també atractiva perquè permet, en general, extreure informació de forma força senzilla i ràpida, establir comparacions més o menys fàcils i, alhora, despertar sentiments de pertinença. Cal tenir present, com ja hem dit abans, que la població és també un tema universal, és a dir que l'estudi de les fonts produïdes per una petita comunitat permet entendre fenòmens més globals de la història de la humanitat. Endinsar els alumnes en la història dels fluxos migratoris, en la natalitat i la mortalitat, en els recomptes i en la classificació dels habitants del seu municipi, esdevé una eina per comprendre i conèixer millor l'evolució dels règims demogràfics a altres escales: comarcal, estatal, mundial, etc. Aquest quadern, com és lògic, presenta les fonts dels àmbits local i comarcal, fet que permet una contextualització molt propera de l'aprenentatge, perquè promou el coneixement de la pròpia societat.¹

El coneixement de les diferents fonts demogràfiques vol incidir també en la reflexió de com, quan, per què i per a qui han estat creades. L'apropament a aquestes fonts, a la seva evolució, a les institucions que les van crear i a les informacions que recullen hauria de servir també de guia per tal de poder desenvolupar l'esperit crític i per entendre el context de les institucions de poder que les van fer possibles.

¹TRIBÓ, Gemma, "Arxius, fonts i didàctica de la història de Catalunya", a: *Balma. Didàctica de les Ciències Socials, Geografia i Història*. Barcelona: Serveis Pedagògics, SL, núm. 2, (octubre 1995).

Aquest quadern vol contribuir, a partir de les fonts demogràfiques, a un objectiu que no és nou,² és a dir, a mostrar el camí de descodificar el passat a través del coneixement de les fonts. Tal com ja citàvem en el quadern anterior, *Els arxius dipositaris de la memòria*, es tracta d'implicar els estudiants en l'aventura de saber com pot ser la feina dels historiadors i d'altres investigadors socials. També pretén animar al professorat a treballar la demografia amb fonts d'arxiu, fent suggeriments per al seu aprofitament didàctic.

La present publicació està estructurada en dues parts: una d'utilitat per al professorat que comprèn una presentació de l'origen, la intenció i l'evolució històrica de les fonts per a l'estudi de la demografia, que facilita el treball de les activitats d'ensenyament-aprenentatge; una breu explicació de les sèries documentals principals per a aquest estudi i una guia de fonts per a la demografia al Baix Llobregat. També conté les orientacions didàctiques generals per a l'ús del material per part de l'alumnat, la llista dels continguts i els objectius, i una bibliografia.

L'altra part està formada pels materials didàctics adreçats a l'alumnat a partir del segon cicle d'ESO, que contenen: una versió més reduïda sobre l'evolució de les fonts i les sèries principals per a l'estudi de la demografia, els documents i una proposta de treball a partir d'una història real que l'alumnat ha d'investigar. Totes aquestes activitats pretenen aconseguir un aprenentatge significatiu i alhora funcional, de manera que l'alumnat de batxillerat pugui plantejar-se diferents treballs de recerca a partir de l'aplicació efectiva dels coneixements adquirits sobre les fonts.

La història s'inicia amb un document concret –en aquest cas una fotografia– a partir del qual es condueix l'alumnat a consultar diverses fonts: orals, escrites, gràfiques, fotogràfiques, etc., que els reproduïm a banda, per tal d'anar tractant alguns dels aspectes més rellevants de la demografia. Aquests documents els permeten reconstruir la història real que els hem plantejat. En aquest recorregut s'introdueixen conceptes sobre l'àmbit temàtic que treballen, es contextualitzen les informacions obtingudes i es reflexiona sobre les mancances i possibilitats de les fonts. A partir dels documents que utilitzen per bastir la història, es fan propostes de possibles treballs de recerca amb fonts d'arxiu. Els materials contenen també un glossari amb termes relacionats amb els documents que han de consultar i amb explicacions sobre els tipus de documents que han de treballar.

Amb la introducció tindran una idea de l'evolució de les fonts demogràfiques a nivell conceptual. Per això expliquem els diversos fons que es guarden als diferents arxius: arxius parroquials, municipals, Arxiu de la corona d'Aragó. Però en el treball pràctic només hem seleccionat documents propis dels arxius comarcals i locals. Aquesta tria ha estat feta en funció de la història real que han d'esbrinar i dels aspectes demogràfics que es volen introduir.

Quant a la forma en què es presenten aquests materials didàctics, hem cregut oportú mirar de reproduir els diferents documents de la manera més fidel possible, per tal que l'alumnat es familiaritzi amb els documents d'arxiu d'una manera força real, ja que no és possible treballar amb els originals.

² ARGILÉS, Anna; RETUERTA, M. LUZ, *Els arxius dipositaris de la memòria. Materials didàctics de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat*. Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat, 1999.

2

Objectius didàctics

- Conèixer diferents fonts demogràfiques d'arxiu
- Relacionar les fonts amb les institucions que les creen
- Saber buidar de manera sistemàtica les informacions que contenen les fonts
- Relacionar les fonts demogràfiques amb temes de recerca històrica
- Extreure la informació de les fonts per a la reconstrucció de les característiques demogràfiques d'una família
- Contextualitzar la informació obtinguda a partir del buidatge de les fonts

3

Continguts

1 Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- Fonts demogràfiques d'arxiu:
- Història de les fonts
- Institucions que les creen i per què
- Tipus de fonts: fogatges, registres parroquials, padrons i censos d'habitants i Registre Civil
- Els documents i la seva utilitat
- Aspectes demogràfics: les migracions, la natalitat, la nupcialitat, la mortalitat, els tipus de família, l'estructura de la població i les activitats econòmiques

2 Procediments

- Anàlisi dels documents
- Obtenció d'informació a partir de documents demogràfics
- Classificació de la informació obtinguda a partir del buidatge dels documents
- Realització de gràfics a partir de la informació obtinguda de la consulta i buidatge de documents
- Relació entre les fonts demogràfiques i possibles temes de recerca
- Contextualització de la informació obtinguda a partir del buidatge de les fonts

3 Actituds, valors i normes

- Respecte i curiositat pel passat
- Esperit crític
- Ordre i rigor
- Relativització de la fiabilitat de les fonts de la història
- Consciència que la història que s'estudia és una interpretació
- Responsabilitat i cura pel que fa al maneig de la documentació
- Sentiment de pertinença a una comunitat

4

Pautes i suggeriments per a la utilització dels materials didàctics

Els materials de l'alumnat consten de tres parts ben diferenciades. La primera és una breu història sobre les fonts documentals, la seva utilitat i les institucions que les produeixen.

La segona part proposa la descoberta i contextualització de tot un seguit d'informacions necessàries per desvetllar una part del passat d'una família establerta a Sant Feliu a mitjan segle XIX. Per fer-ho serà necessari treballar amb uns documents d'arxiu prèviament escollits i realitzar tot un seguit d'activitats que aniran guiant la recerca.

En el disseny de les activitats s'ha intentat promoure l'aprenentatge tant per descobriment com per recepció. Pel que fa a l'aprenentatge per descobriment, s'ha plantejat tot un seguit d'activitats que guien l'alumnat en l'anàlisi i el buidatge dels diferents documents d'arxiu. Aquestes activitats apareixen classificades en dos apartats que corresponen a les preguntes dirigides a esbrinar informacions referides a la família protagonista de la recerca, i les de caràcter més general que analitzen els aspectes formals dels documents i temes complementaris sobre els temps històrics en què han estat produïdes que indueixen a reflexionar sobre on trobar les diferents informacions. L'epígraf "Per curiositat" és el que recull aquest últim apartat.

L'aprenentatge per recepció es desenvolupa en l'apartat "Hauríeu de saber que...", el qual facilita una informació útil a l'hora de contextualitzar la informació obtinguda a partir de les fonts.

Els diferents aspectes demogràfics que es tracten, les migracions, la natalitat, la mortalitat, etc., s'han ordenat de manera que vagin donant coherència a la història resultant de la família que serveix de fil conductor. De tota manera, cada apartat es pot treballar de forma independent i en l'ordre que es cregui millor en cada cas, tret d'alguna pregunta de l'apartat «Per curiositat», que fa referència a aspectes ja apareguts segons l'ordre proposat, però que es podria resoldre en un altre moment. La presentació en format de fitxa permet alterar l'ordre del treball fàcilment.

La tercera part inclou la reproducció dels documents.

Per tal que les activitats d'ensenyament-aprenentatge siguin més significatives, s'han establert alguns paral·lelismes entre els aspectes demogràfics que es desprenen dels documents treballats i que, per tant, pertanyen al passat, i l'actualitat. Pensem que la contextualització de la informació resulta més senzilla i significativa d'aquesta manera.

El nivell més adient per treballar aquesta proposta didàctica podria ser a partir del segon cicle d'ESO, sempre que l'alumnat tingui un mínim de coneixements sobre demografia. Les activitats de la primera part i les de l'epígraf «Per curiositat» de la segona poden resultar més feixugues per a alumnes menys motivats. En canvi, la recerca proposada a partir de la fotografia esperem que sigui engrescadora per a un ampli nombre d'estudiants. Les propostes de treball de recerca van dirigides, òbviament, a l'alumnat de batxillerat. En definitiva però, haurà de ser el professor o professora qui, en cada cas, decideixi com i amb qui utilitzar els materials.

5

Comptar, controlar i defensar's. Breu història de les fonts demogràfiques d'arxiu

1 Definicions

Comencem amb dues definicions:

L'estadística, ciència de l'estat que té per objecte l'agrupament metòdic per a una època determinada, de fets socials que es pretenen avaluar de forma numèrica –impostos, produccions industrials, agrícoles, poblacions, etc.³ Quan l'estadística s'aplica a fenòmens demogràfics, rep el nom d'estadística demogràfica.

La demografia és la ciència que estudia les característiques d'una població –si és vella o jove, si n'hi ha molta en atur i poca ocupada, etc.–, els fenòmens que fan canviar aquestes característiques, com ara naixements, defuncions, matrimonis, migracions, i les causes i conseqüències d'aquests canvis. Un altre aspecte que cal considerar és el poblament, o distribució de la població en l'espai.⁴

³ Nueva Enciclopedia Larouse. Barcelona, 1984, vol. 4.

⁴ Definició literal extreta de: Diccionari d'història de Catalunya. Barcelona: Edicions 62, 1992, p. 831.

2 Un instrument del poder

Conèixer la població d'un territori determinat és una eina imprescindible perquè una institució exerceixi i desenvolupi el seu poder sobre una comunitat concreta. Al llarg de la història, l'enfortiment de les institucions ha estat paral·lel a la seva capacitat impositiva i a la possibilitat de conèixer, recomptar i controlar el nombre dels seus habitants. Per estudiar la demografia anterior al segle XIX s'utilitzen fonts que no tenien la finalitat estadística. Bàsicament aquestes són d'origen eclesiàstic i fiscal.

Per tal de disposar de dades sobre l'evolució de la població absoluta de Catalunya durant els segles XIV al XVI la font utilitzada són els registres de focs. Els fogatges són impostos extraordinaris que establien les corts generals d'acord amb el rei a raó d'una quantitat per *foc* o casa habitada, per tal de sufragar les despeses de la corona i del país. A partir del segle XVIII fins a la primera meitat del segle XIX⁵ els registres de caràcter fiscal són per cases o per veïns –caps de família–, i també en alguns casos per habitants.

A partir del segle XVI l'Església va desenvolupar un major control social de la població per tal de combatre el protestantisme. Des del Concili de Trento, i com a resposta a la Reforma, es van regular molts aspectes referits als costums i a la família. Entre els mitjans utilitzats cal esmentar el perfeccionament dels registres parroquials. A partir de la vint-i-quatre sessió, de l'11 de novembre de 1563, l'Església a occident va estipular que els rectors tenien l'obligació de dur a terme uns registres precisos de baptismes, matrimonis i òbits. Aquesta obligació es va concretar més a partir de l'any 1614.

En el segle XVIII a occident van començar les preocupacions pel creixement de la població i per la seva repercussió sobre l'economia, però va ser l'Estat liberal, introduït a principi del segle XIX i consolidat al llarg del vuit-cents, el que va promoure una major intervenció en tots els aspectes de la vida de l'individu. Progressivament els estats van necessitar conèixer la població, per tal d'implantar un model d'administració centralitzada i unificadora. És en aquest context quan neix i es consolida l'estadística, una de les eines per mitjà de la qual els estats van poder exercir més plenament el seu caràcter controlador. Bàsicament els mitjans utilitzats van ser la creació del Registre Municipal i després Civil i els censos i padrons d'habitants.

A partir de llavors els ajuntaments van iniciar l'elaboració dels padrons municipals d'habitants. Paral·lelament l'Estat es va encarregar dels censos generals. El Registre Civil és la institució encarregada de la inscripció, de forma metòdica i autèntica, dels actes referits a la condició o estat civil i capacitat de les persones. Es va crear amb la Llei provisional de Registre Civil de 17 de juny de 1870 i el Reglament de 13 de desembre de 1870. L'objectiu era substituir els registres parroquials per un nou registre bàsicament civil, obligatori i rigorós.

Per tal de governar la població els estats necessiten conèixer-la. L'estadística serveix per aprofundir en aquest coneixement i per establir la norma. Tot desviament de la norma acostuma a ser tractat per les institucions de l'Estat. En aquest sentit, la demografia dona dades sobre la normalitat o l'absència d'aquesta. Actualment els estats intenten intervenir en les tendències del comportament demogràfic de la població i en la possible evolució d'aquesta, i per a això es valen de les fonts estadístiques. Tal és el cas de les polítiques natalistes que promouen alguns governs davant l'envelliment general de la població.

⁵ IGLÉSIES, Josep, *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1991, vol. I, p. 9.

3 Mancances de les fonts demogràfiques

Les fonts estadístiques tenen una sèrie de mancances. Les primeres estadístiques no són gaire fidedignes en els recomptes de la població ni en els càlculs estadístics: per exemple, no són gaire precises a l'hora de dir el tipus de professió, de manera que moltes vegades els homes consten com a jornalers o a jornal, sense especificar si treballaven al camp o a la indústria, quan inicialment els obrers de la fàbrica també estaven a jornal. D'altra banda, no recullen informacions referides a les professions o ocupacions de les dones. En aquesta casella sovint les dones constaven amb la professió de *su sexo* o *sus labores* –és a dir, com a mestresses de casa. Però sabem, per altres fonts orals o escrites, que les dones van treballar en els diferents àmbits, com l'agricultura, la indústria o els negocis familiars. Aquestes circumstàncies dificulten les recerques que necessiten consultar les citades fonts i mostren la conveniència de ser contrastades.

4 Una eina per als ciutadans i ciutadanes

La documentació continguda en les diferents fonts demogràfiques, a banda de servir per controlar la població per part de les diferents institucions (Estat, Església, etc.), té una gran utilitat per a les persones. A continuació presentem alguns exemples il·lustratius:

- 1 La condició política dels catalans, continguda en l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, la tenen tots aquells ciutadans espanyols que d'acord amb les lleis generals de l'Estat, tinguin veïnatge administratiu a qualsevol municipi de Catalunya (article 6.1). Tenir veïnatge administratiu en un municipi vol dir estar-hi empadronat.
- 2 Des de la invasió del Sàhara per part del Marroc l'any 1975, els sahrauís han reivindicat reiteradament el dret d'existir com a poble i han sol·licitat que es faci un referèndum que expressi la seva voluntat de tornar al seu país. Per a aquesta consulta es demana que les persones que tinguin dret a pronunciar-s'hi siguin els descendents dels habitants censats en aquest territori en l'últim cens que va fer l'Estat espanyol l'any 1970.
- 3 A mitjan anys noranta, quan el poble bosnià fugia del seu país amb motiu de la guerra entre Sèrbia i Bòsnia, els serbis de les fronteres van destruir sistemàticament la documentació personal que portaven els bosnians, com una forma d'aniquilar tot un poble.
- 4 Tenir papers permet a una persona poder treballar i viure en un país. Actualment la migració estrangera legal i clandestina és un dels fenòmens més importants de la població mundial.

Obrir un debat a la classe sobre la importància de tenir papers per fer valer uns drets i sobre la situació dels "sense papers".

5 Sèries documentals principals

Els fogatges eren llistes contributives eventuais per focs o cases ordenades per poblacions. També la quantitat fixada es podia establir per localitats i després per focs. L'objectiu era fixar el repartiment de les despeses del país. Tot i que aquesta font té un caràcter bàsicament fiscal i que l'objecte contributiu era la llar o foc –i no l'individu–, ha estat utilitzada per fer estimacions sobre la població absoluta abans de l'existència de l'estadística contemporània. Per tal d'obtenir dades aproximades sobre el nombre d'habitants total en un moment determinat, cal multiplicar els focs per un índex variable, 4 o altres, índex que canvia segons que les èpoques siguin més o menys poblades. Aquests índexs, que són estimacions sobre el nombre de persones que podrien viure en cada casa en una data concreta, han estat establerts per alguns historiadors, tot i que són subjectius. Aquesta documentació, que en gran part ha estat publicada, es troba en el fons de la Cancelleria Reial –és a dir, en la documentació de l'escribania dels reis– que es guarda a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. També

se'n poden trobar còpies en els arxius municipals, tot i que no succeeix així pel que fa a les poblacions del Baix Llobregat.

Els registres parroquials

Així com hi ha arxius que expliquen els fets històrics dels grans reis, comtes, etc., els parroquials parlen de la vida dels pobles. Entre els tipus documentals per estudiar l'evolució de la població hi ha: Els llibres de **baptismes**, que contenen: la data completa, el rector o sacerdot que l'administrava i el seu càrrec; el nom i cognoms del pare, i ocasionalment el seu ofici; el nom de la mare; el noms i cognoms dels padrins, i en ocasions s'hi ressenyaven els parts múltiples i els naixements il·legítims.

Els llibres d'**òbits**. S'hi ressenyaven el nom i cognom, la data, irregularment hi sortia la condició social de difunt, les causes de la mort, en el cas de les dones s'utilitzava el cognom del marit feminitzat, els noms dels pares del difunt i el lloc de naixement d'aquests; a vegades els drets que cobraven els rectors, el lloc del sepeli o si el difunt havia deixat testament o no.

Els llibres de **matrimonis**. Les dades que hi poden aparèixer són els noms dels que contrauen matrimoni, el lloc de naixement, l'ocupació, l'edat, els noms dels pares i la data del matrimoni.

Altres sèries documentals parroquials que donen dades sobre la població són els **llibres de comunions** i els **llibres de confirmacions**.

Els padrons municipals d'habitants i els censos de població

Els ajuntaments elaboren els padrons municipals d'habitants que són unes relacions dels habitants d'un municipi, on es recullen diverses dades com el domicili, l'edat, la població d'origen, els anys de residència en el municipi, el nivell d'instrucció, la professió, etc. A partir de l'any 1870 es va establir que el padró es renovés simultàniament en tots els municipis cada cinc anys. Des d'aproximadament el 1900 les renovacions dels padrons municipals d'habitants es van fer en els anys acabats en 0 i 5, però a partir del 1981 i fins al 1996 es van fer en els anys acabats en 1 i 6. Des del 1996 s'ha deixat de fer la renovació del padró municipal d'habitants, que ha passat a ser una renovació contínua. També es poden fer comprovacions en qualsevol moment. La seva finalitat és més administrativa, es a dir per acreditar el domicili.

Durant el segle XVIII i primera meitat del segle XIX l'Estat també va elaborar censos de població sense una periodicitat fixa; tanmateix aquests encara tenien una finalitat fiscal. A partir del 1857 els censos de l'Administració pública no tenien caràcter fiscal, és a dir, no provocaven cap imposició pecuniària. A partir de l'any 1887 es va legislar perquè es fessin cada deu anys. Entre el 1900 i el 1970 es van fer durant els anys acabats en 0. A partir del 1981 es fan en els anys acabats en 1. Actualment els censos generals de l'Estat es continuen fent cada deu anys. El seu caràcter és sobretot estadístic.

Els fons dels ajuntaments conserven els padrons municipals d'habitants, però no els censos generals de la nació, que fa l'Estat.

Els ajuntaments tenen també els expedients de rectificacions –actualment anomenats de revisió– anuals del padró d'habitants, en els quals es recullen les altes, baixes i canvis de domicili que es produeixen cada any.

Les dades personals del padró estan protegides, és a dir, no són de lliure consulta fins un termini de temps, segons estableix la llei 12/1989 de la Funció Estadística Pública.

El Registre Civil

Els jutjats de pau i de primera instància desenvolupen les funcions del Registre Civil. La documentació produïda per aquesta institució, que va néixer l'any 1870, són les inscripcions dels naixements, matrimonis i defuncions. Els arxius dels jutjats conserven els llibres en què es fan aquestes inscripcions, però molts arxius municipals i comarcals guarden la documentació prèvia: com les declaracions de naixement, els expedients i certificacions de matrimoni i les certificacions de defunció.

6 Guia de fonts per a la demografia al Baix Llobregat

Municipis	Arxius Comarcal i municipals	Arxius parroquials (data d'inici de la documentació)				
	Data d'inici del padrons municipals o de les cèdules de veïnatge	Baptisme	Matrimonis	Defuncions	Comunion	Confirmacions
Abrera	(1818)	(1572)	(1598)	(1567)	(1881)	(1636)
Begues	(1857)	(1566)	(1566)	(1566)	(1609)	(1609)
Castelldefels*	(1906)					
Castellví de Rosanes	(1866)					
Cervelló	(s. XIX)	(s. XV)	(1657)	(s. XV)	(1888)	(1804)
Collbató	(1834)	(1721)	(1805)	(1758)	(1881)	(1853)
Corbera de L.	(1843)	(1929)	(1930)	(1939)	(1939)	(1944)
Cornellà de L.*	(1901)					
Esparreguera*	(1837)					
Esplugues de L. *	(1857)					
Gavà	(1940)	(1848)	(1939)	(1939)		(1941)
Martorell		(1583)	(1600)	(1588)	(1730)	(1693)
Molins de Rei*	(1872)					
Olesa de Montserrat	(1600)	(1579)	(1599)	(1529)	(1917)	(1636)
Pallejà	(1823)	(1661)	(1802)	(1781)	(1825)	
La Palma		(1857)	(1859)	(1865)	(1949)	(1879)
El Papiol	(1858)	(1564)	(1563)	(1564)	(1771)	
El Prat	(1821)	(1918)	(1939)	(1939)	(1941)	
Sant Andreu de la Barca	(1760)	(1564)	(1644)	(1566)	S. XVI ⁶	(1733)
Sant Boi de L.	(1846)	(1509)	(1578)	(1375)	(1853)	(1941)
Sant Climent de L.	(1838)	(1531)	(1531)	(1610)	(1865)	
Sant Esteve Sesrovires*						
Sant Feliu de L.	(1828)	(1583)	(1583)	(1601)	--	
Sant Joan Despí*	(1830)					
Sant Just Desvern	(1818)	(1509)	(1581)	(1566)	(1939)	(1668)
Sant Vicenç dels Horts*	(1857)					
Santa Coloma de Cervelló	(1924)	(1567)	(1568)	(1567)	(1600)	(1740)
Torrelles	(1843)	(1566)	(1566)	(1565)	(1609)	
Vallirana*	(1863)					
Viladecans		(1717)	(1715)	(1718)		

*Municipis en els quals es va destruir l'arxiu parroquial durant la Guerra Civil.

Font: GUAL, Xabier; MILLÀS, Carles, "Els arxius parroquials de l'Edat Moderna al Baix Llobregat", a: *Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat a l'època dels Àustria*. Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat, 1999, p. 81-92.

Guia dels arxius municipals i comarcal del Baix Llobregat. Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat, 2002.

MARTÍ I BONET, Josep; FIGUEROLA I ROTGER, Pere J.; JOVEN I LÓPEZ, Isabel; MUÑOZ I PRADAS, Francesc; SASTRE I TUTUSAUS, Jacint, "Els arxius històrics parroquials del Baix Llobregat", a: *XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*. El Prat de Llobregat: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Amics del Prat, 1985.

7 Respostes del material de l'alumnat

Les migracions

- On va néixer?: A Santa Coloma de Gramenet.
- Quin és el nom de la seva dona? : Josepa Ramisa Clapés
- Es van traslladar a viure a Sant Feliu el 1855. Joan Saladrigas tenia 25 anys i Josepa 21 o 22 anys.
- Per saber la procedència dels habitants d'un municipi cal consultar: el padró municipal d'habitants.
- La casella on hi ha la informació sobre el lloc de naixement dels habitants d'un municipi és: *naturaleza*.
- El padró municipal d'habitants està fet a Sant Feliu de Llobregat l'any 1886, amb les dades del 1885.
- El fa l'Ajuntament de Sant Feliu per recomptar els habitants del seu municipi.
- Les dades que hi ha en aquest padró són els noms i cognoms de cadascun dels habitants, la relació d'aquests amb el cap de família, les dates de naixement, les edats, els llocs de naixement, els estats civils, les professions, els llocs de residència habitual, els temps de residència, el carrer on habitaven i si sabien llegir i escriure.
- Les dones apareixen com a caps de família, és a dir, com a *jefe* en el cas que siguin vídues i amb fills menors d'edat.

La natalitat

	Mare	1r. fill/a	2n. fill/a	3r. fill/a	4t. fill/a	5è fill/a	6è. fill/a
Noms	Josepa Ramisa	Encarnació	Joan	Jaume	Antoni	Sebastià	Josep
Any de naixement	18	1857	1860	1862	1863	1867	1873
Edat de la mare quan van néixer els fills i les filles	[©1]	23 o 24	27	29	30	34	40

La nupcialitat

Nom	Edat	Professió	Lloc de naixement
Joan Saladrigas Ramisa	23	Jornaler	Sant Feliu de L.
Dona: Rosa Pascual i Coll	21	-----	Gràcia
Sebastià Saladrigas Ramisa	24	Jornaler	Sant Feliu de L.
Dona: Francesca Amigó Cuyàs	19	----	Sant Boi de L.

La mortalitat

La causa de la mort de Joaquim Saladrigas Llopart va ser pleuresia. Va morir amb onze mesos, és a dir, abans de fer l'any, i per això és un exemple de mortalitat infantil.

- Joan Saladrigas Amigó va morir a l'edat de vuit anys, de tuberculosi de laringe. Els que signen la llicència d'enterrament són Josep Ximenes, rector de la Parròquia de Sant Feliu, i J. Roig, suplent del jutge municipal. Els documents van adreçats a l'encarregat del cementiri, personal de l'Ajuntament. Aquesta documentació era necessària per celebrar l'enterrament eclesiàstic i per demostrar la inscripció de la defunció en el Registre Civil.
- Per esbrinar les causes de mortalitat de l'any 1900 utilitzaríem les llicències d'enterrament, que també donen informació sobre el nom, l'edat i el dia de la defunció.

- En l'epidèmia de còlera de l'any 1865 va haver-hi 136 persones afectades: 42 homes i 94 dones. L'epidèmia va durar 71 dies. La taxa de mortalitat va ser de: 56,6 ‰

Tipologia de famílies

Joan Saladrigas Aragall vivia amb la seva dona Josepa Ramisa, cinc dels seus sis fills –Jaume, Antoni, Sebastià, Josep i Joan–, la seva jove Rosa Pascual Coll i el seu nét Marià Saladrigas Pascual. Es tracta d'una família extensa.

L'estructura de la població

Sant Feliu tenia 2.478 habitants l'any 1862

Les activitats econòmiques

- El total de població ocupada l'any 1862 era de 847 persones. Si la població total aquell any era de 2.478, el percentatge de la població activa era de 34,18 %
- Per sectors d'activitat hi havia:
 - Sector primari: 485 persones 57,26 %
 - Sector secundari: 275 persones 32,46 %
 - Sector terciari: 78 persones 9,20 %
- La informació sobre les diferents feines de la població de Sant Feliu també l'hauríem pogut trobar en el padró municipal d'habitants.

Bibliografia

Atles comarcal de Catalunya. Baix Llobregat. Barcelona: Consell Comarcal del Baix Llobregat: Institut Cartogràfic de Catalunya, 1995.

Currículum Educació Secundària Obligatòria. Barcelona: Àrea de ciències socials.: Generalitat de Catalunya. Departament Servei de Difusió i Publicacions, 1993.

IGÉSIA, Josep, *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció.* Barcelona: Fundació Vives Casajuana, 1979.

Gran geografia comarcal de Catalunya. Introducció, Barcelonès i Baix Llobregat. Barcelona: Gran Enciclopèdia Catalana, 1991, p. 322-323 (vegeu la taula d'evolució de la població absoluta del Baix Llobregat).

GUAL, Xabier; MILLAS, Carles, *La població del Baix Llobregat a l'època dels Àustria.* Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1999.

GUAL, Xabier; MILLAS, Carles, "Els arxius parroquials de l'Edat Moderna al Baix Llobregat", a: *Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat a l'època dels Àustria.* Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat, 1999, p. 81-92.

Guia dels arxius municipals i comarcal del Baix Llobregat. Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat, 2002.

INGLA, Núria; ARGILÉS, Anna, *La demografia al Prat. Materials per a l'estudi de la demografia a l'educació secundària obligatòria.* El Prat de Llobregat: Ajuntament, 1990, 2 quaderns.

MARTÍ I BONET, Josep; FIGUEROLA I ROTGER, Pere J.; JOVEN I LÓPEZ, Isabel; MUÑOZ I PRADAS, Francesc; SASTRE I TUTUSAUS, Jacint, "Els arxius històrics parroquials del Baix Llobregat", a: *XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos.* El Prat de Llobregat: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Amics del Prat, 1985

PUJADES, J.J. "Les fonts orals i la metodologia de relats biogràfics", a: *Perspectiva escolar*, 2002, núm. 265 p. 2 – 10.

ROLDÁN BERMEJO, Enric; CASAS ROMEO, Carme, *Demografia.* L'Hospitalet: Ajuntament, 1987, (Quaderns del Baix; núm. 5).

SERRAT, N. "Tot preparat per viatjar en el temps", a: *Guix*, 2002, núm. 283, p. 16 – 20.

SOLIVELLES, Albert, "Els padrons: un exemple d'ús didàctic de l'Arxiu Municipal". *Gausac. Publicació del Grup d'Estudis locals de Sant Cugat del Vallès.* Núm. 2, 1999, juny.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat

**Ajuntament de
Sant Feliu de Llobregat**